

Válasz
Dr. Tóth Mihály professzor úr bírálata

Köszönöm Tisztelt Opponensemnek munkám figyelmes elolvasását, összefüggéseinek az áttekintésére fordított energiáját, a pontosan, sok mindenre figyelemmel készített, részletekbe menő, szerkesztési észrevételeket is tartalmazó, támogató véleményét.

Az opponensi vélemény 1. pontjában a személyemet, eddigi munkásságomat is értékeli, mint ami hozzátartozik a reális ítélethez. A méltató sorok után helyi szerepelteti az összegzést, amely szerint „Korábban nem született ilyen komplex, a magyar büntetés-végrehajtási viszonyokat történeti perspektívából vizsgáló, az aktuális helyzetképet az Európai igényekkel összevető, és jövő feladatait is felvázoló mű. Élvezettel olvastam, s remélem erre kedve és módja lesz másoknak is.” Számomra ezt az összegző véleményt volt élvezetes olvasni, már a vélemény elején, ami mindjárt megnyugtatót, erőt nyújtott a továbbiak, az esetleges „vitatott kérdéskörök” olvasásához. Találó és lenyűgöző megfogalmazás Opponensem részéről a büntetéstannal – mint a XXI. század tudományával – foglalkozó különböző oldalról közelítő főbb specialisták ismertetése után még az az értékelés is, hogy „vannak olyanok is, akik a mindennapok gondokkal terhes gyakorlata mellett igyekeznek tevékenységük tudományos eredményeit is összegezni, közkinccsé tenni. Mai vitánk, értékelésünk egy ilyen kiváló műről szól” – idézve opponens urat.

Kérdéseire, megjegyzéseire a következőképpen válaszolok:

„A történeti rész első fejezete mindössze másfél oldalas, s ez talán nem áll arányban a fejezet összetett, háromsoros címével. A további részek azonban a szerkezeti arányosságot tekintve is kárpótolják az olvasót” – tartalmazza a vélemény 3.a. pontja.

A történeti rész I. fejezete – A büntetés-bűnhódás jogi szabályozása történetéből. Változó történelmi idők, változó szankciók, jogi helyzet – megalapozza és bevezeti a II. és III. fejezetben foglaltakat, melyhez tartalommal illeszkedő terjedelme célom eléréséhez elegendőnek bizonyult.

„Ahhoz, hogy a fejlődés legjobb útját megtaláljuk; a múlt, a jelen és a jövő egységes, tudományosan megalapozott szemlélete szükséges.”

„A büntetések és ezek végrehajtása fejlődésének történetéről az elmélet és a gyakorlat kölcsönhatására figyelemmel a hazai és egyetemes múltba elhelyezéssel kaphatunk teljesebb képet.”

Mindezek szerves egységben és kibontva jelennek meg az olvasó előtt a II. és III. fejezetben. A történeti rész I. Fejezete a történeti részt képező következő két fejezetet összefoglalóan olyan bemutató részletnek indult, amellyel e fejezeteknek a rövid összegzését kívántam nyújtani. Nemcsak annak bizonyításául, hogy röviden és tömören is tudok írni, hanem miért éppen azokkal a kérdésekkel foglalkozom, amelyeket kissé részletezek is a következő fejezetekben.

Az értekezés esetleges kiadása előtt visszaállítani szándékozom azt az eredeti elképzelésemet, hogy minden egyes főbb rész elé egy ilyen rövid bemutató összegzést fejezeteken kívül elhelyezek. Az akadémiai számítógépre vitelnél – ezt az értekezést már egy ilyen vizsgálat, ellenőrzés után, mint már ehhez az új rendszerhez érkezett értekezést – fogadták be, mindent jelölni kellett, ennek külön fejezetszámot adni, addig nem volt befogadás. Ezért lett ez az ún. fejezet rövid.

A kényszergyógykezelés intézményét is – válaszolva a 3. b. pontban foglaltakra – a történeti részben a 123. oldalon valóban a kezdetektől a hatályos jogi szabályozás meghozataláig tartó ideig – gondolván, hogy a történeti részben csak eddig való – írtam le, végrehajtásának mai helyzetét pedig az 531-533. oldalakon elemzem a betegek jogi helyzetére figyelemmel. A problémákról a „Jog gyakorlati érvényesülése és a garanciák” című részben a XIII. fejezetben az 569. oldalon írok. A nem megfelelő elhelyezés, a hatóságok részéről a fogvatartottak jogi státuszának késedelmes rendezése, az utógondozásból kizárásuk kifogásolása mellett szólok arról, hogy „A kényszergyógykezelés határozott idejűvé válása, további gyógykezelésre szoruló betegek polgári kórházak pszichiátriai osztályra kihelyezése az időtartam lejártával felszínre hozta azt a problémát, hogy ezeknek a kórházaknak az ilyen veszélyes betegek kezelésére nincsenek meg a tárgyi és a személyi feltételeik.” Az átmeneti rendelkezés hiányáról azért nem szóltam külön, mert elsősorban büntető anyagi jogi kérdésnek tekintettem, habár tisztában voltam a végrehajtásra kiható súlyosságával is, amire utalhattam e keretben. Egyetértve opponensemmel, magam is vitathatónak tartom és tartottam, hogy a kényszergyógykezelés relatíve határozott tartamú intézkedéssé válása – átmeneti rendelkezés hiányában – a Legfelsőbb Bíróság szerint nem vonatkozik a módosítás előtt elrendelt kényszergyógykezelésekre. Annak idején a jogalkotóhoz – s mivel a gyakorlatban sürgős igényként is megfogalmazódott a rendezés igénye – a Legfelsőbb Bíróság Büntető

Kollégiumához fordultam. (Tudomást szereztem arról, hogy mások az Alkotmánybírósághoz fordultak.) A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma a kényszergyógykezelést érintő szabályozás kapcsán nem egy ülést tartott, hiszen valóban emberi jogi egyezménybe ütköző, emberieséget, méltányosságot, jogbiztonságot, az egyenlőség alapelvét, a diszkrimináció tilalmát sértő kérdések merültek fel. Az első ülésen, mint szakértőt hallgattak meg, velem együtt ugyanilyen minőségben a Francia Tudományos Akadémia ezzel foglalkozó pszichiáter tagját is. Mindketten opponensem véleményével egyező álláspontunkat fejtettük ki, akkor még a többség ezen az állásponton volt. Ezen az ülésen nem hoztak döntést, csak jóval későbbi ülésen (2011. május 2. 1/2011. BJE határozat). Más szankció egy határozatlan ideig tartó és egy határozott ideig tartó. A határozatlan idejű kényszergyógykezelés nincs a hatályos törvényben, így nem is hajtható végre. A kényszergyógykezelésre kötelezettek esetében nem valósult meg bűncselekmény, nincs alanyi oldal, tehát áll az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény 7. Cikk első bekezdése szerinti „a hazai vagy a nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény”. Felmentő ítélet születik, nem is büntetést alkalmaznak, hanem büntetőjogi intézkedést. Az Alapjogi Charta II.-109. Cikk (1) bekezdése által említett jogelv, hogyha az elkövetés után a törvény enyhébb büntetés kiszabását rendeli, az enyhébb büntetést kell alkalmazni. Az alkalmazás enyhébb, a végrehajtásnak is ezt kell követnie, különben a jogegyenlőség alapelvét sérti. Ennek az elvnek az alapján szüntették meg például a folyamatban lévő szigorított őrizet, szigorított javító-nevelő munka végrehajtását is, a kiszabás megszüntetésével egyidőben. Csak a törvényben meghatározott szankció hajtható végre, és a Bv. tvr. 1. § (1) bekezdése szerint csak „... jogszabályban meghatározott módon”, amit a 84/B. § (1) bekezdés tartalmaz. Ütközne az egyenlő bánásmód elvével [Bv. tvr. 2. § (3) bek.].

A jogi szabályozás hiányossága és a jogegységi határozat szerinti értelmezés emberi jogi szempontból azért tekinthető aggályosnak, mert általa párhuzamosan folyhat olyan személyek kényszergyógykezelése, akik életük végéig az intézkedés hatálya alatt állhatnak és olyanoké, akik kényszergyógykezelését egy meghatározott idő letelte után meg kell szüntetni. A törvény módosítását tartottam indokoltnak már 2009. november 18-i levelemben annak érdekében, hogy a kényszergyógykezelésre vonatkozó új rendelkezések hatálya a 2010. május 1. előtti kényszergyógykezelésre kötelezettekre is kiterjedjen. A jogalkotónak véleményem szerint azt is szabályozni kellett volna, hogy ezeknek a személyeknek az esetében az intézkedés maximális időtartamát mely hatóságnak kell megállapítani, illetőleg ezen időtartam letelte után mely hatóságnak kell rendelkeznie a kényszergyógykezelés megszüntetéséről. A végrehajtóra bízni egy gyógyító intézkedés megszüntetését, nem a legjobb megoldás. Nem

szabadságvesztés büntetéséről van szó. A Btk. 74. § (3) bekezdése nem rendelkezik arról, hogy mit kell a büntetési tétel felső határának tekinteni akkor, ha a vádlott kényszergyógykezelését nem egy, hanem több büntetendő cselekmény alapozza meg.

Professzor úrnak az életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatban kifejtett véleménye is imponálóan tanulságos. Csakhogy én – ahogy a véleményében ki is emelte – valóban az európai gondolkodás elméleti összegző ismertetése keretében, a semlegesítést célzó büntetés doktrínája kapcsán foglalkoztam vele, mint ott is létező problémával, továbbá a 700-704. oldalakon „Az európai – benne a magyarországi – büntetés-végrehajtási gyakorlatról az európai követelmények minimum teljesítésének tükrében” című XV. fejezetben, az Emberi Jogok Európai Bírósága döntéseit, az Európa Tanács és a CPT ajánlásait véve zsinórmértékül. Ehelyütt idéztem az Európa Tanács Rec(2003)22. és 23. számú ajánlásaiban is „... kívánatos, hogy a törvények rendeljék el minden fogva tartott elítélt, köztük az életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték számára, hogy részesülhessenek szabadon bocsátás lehetőségében”. Majd hivatkoztam az Ön által kiemelt dokumentumokra is. Itt nemzetközi elvárásokat, követelményeket tartalmazó dokumentumok összegző elemzését végeztem, ezért a 702. oldalra szerintem sem illik ez a jelöletlen – tehát nem alcím – vastagbetűs mondat ott. Strasbourgban használatos, az értekezésben egy leírási hiba, semmi nem teszi indokolttá, hogy az európai normák elején „díszként” ez szerepeljen. Egyetértek opponensemvel, hogy a vastag betűk elhagyása esetén is érvényesülhet az a nemzetközi elvárás, hogy „minden fogvatartottnak lehetősége legyen feltételes szabadon bocsátása lehetőségének időszakonkénti felülvizsgálatára”.

A bv. bírói rendszer továbbfejlesztésére ezzel kapcsolatban kifejtett javaslatához támogatólag csatlakozom, mert a felülvizsgálat lehetőségét nem zárja ki – ha nem is mondja ki pozitív formában – az új Alaptörvényünk sem. Egyébként az értekezést az új Alaptörvényünknek a koncepciója nyilvánosságra hozatala előtt már benyújtottam, nem is szólva az Alaptörvény szövegtervezetének megismerhetősége időpontjáról. Ennek ismeretében végzem el a kérdéskör ismételt áttekintését – azon javaslatával, „hogy a szabadulás reményének teljes és végleges megvonása nem tehető alkotmányossá.” E kérdéskörben hazánkban az OKRI munkatársai pár évvel ezelőtt igen alapos vizsgálatot végeztek, ami közzétételre került, a párhuzamosság elkerülése érdekében én ezért foglalkoztam az értekezés keretében csak a külföldi elmélet és a nemzetközi gyakorlat, a nemzetközi elvárások leírt tárgyával. Az Emberi Jogok Európai Bíróságán nem a tényleges életfogytiglannak, mint büntetési nemnek a jogosságát kérdőjelezték meg a panaszosok, hanem az elhelyezési körülmények kapcsán a

méltóságához fűződő joguk sérelmét hangoztatták. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kérdése az Alaptörvény januári hatálybalépése után is felvetődhet, mégpedig az új jogintézmény, a bírói döntések felülvizsgálatát kezdeményező alkotmányjogi panasz formájában. Ennek kapcsán is hangsúlyozni kell azonban, hogy az Alkotmánybíróság nem az egyedi bírói döntések ténybeli és jogi alapjait vizsgálja majd, hanem kizárólag az ítélet vagy az alkalmazott jogszabály alkotmányosságát.

Az, hogy kell-e tényleges életfogytiglani szabadságvesztés, nem büntetés-végrehajtási jogi kérdés, hanem büntető anyagi jogi. Csak annyiban végrehajtási kérdés, hogy ezeknek az embereknek már nincs visszaút, ezért semmi sem drága, nehéz kezelni, megfékezni őket, nincs végrehajtási cél, külön intézetre van szükség hozzá, külön anyagi és emberi tényezők kellenek, melyek biztosítása a jelenlegi gazdasági helyzetben nehezen megoldható.

Az értekezés VI. fejezetében a témához kapcsolódóan azért említettem meg olyan kiváló, világhírű jogtudósokat, mint Günther Kaiser vagy Hans-Heinrich Jeschek, mert az ő tárgyunkkal kapcsolatos felfogásuk, gondolataik olyan megerősítő hatást nyújtottak kiváló hazai jogtudósainknak, és egy olyan időszakban, amely gondolkodásukra, a hazai jogtudomány fejlődésére a legjobb időben hatott termékenyítőleg. (Vélemény 7-8. oldal.) Ebben a kontextusban említettem ehelyütt őket, hogy hazai jogtudósaink nem maradtak el a világ élvonalától. Tehát helyenként sem eklekticizmusról van szó, hanem igen széles körből merítő, komplex vizsgálati módszerről. Ha kihagytam volna őket, veszélyeztettem volna a valós, teljes, pontos képet.

Az opponensi vélemény 3.f pontjában foglalt kérdésre válaszom, hogy a mentális egészségről – tény, hogy röviden – de szólok a 706-707., 710-711. és 713. oldalakon a bh., dc., ec., ed. pontban az új európai börtönszabályok 47. Szabályának érvényesülését vizsgálva, az EU határozat ismertetése keretében a 306. és 308. oldalon, a 499. oldalon egy-egy mondatban, továbbá több mondatban a hosszú idős fogvatartottak kapcsán a 699. oldalon a személyre szabott kezelési programok kiegészítésének és a megfelelő pszichoszociális támogatás fontosságáról írok. Nemcsak terjedelmi korlátot éreztem, hogy többet írjak ennek szükségességéről, de erre a CPT hazánkról írt jelentése is utalt.

Tisztelt Opponensem nagyon jól stílustörésként érzékeli Nicolas Frize-től történt idézést a 157. oldalon, amikor úgy bírál, hogy „az olykor körülményes mondanivaló némi leegyszerűsítése árán is – bátran változtatható, tömöríthető volna az eredeti

megfogalmazásokon.” Valóban az ő stílusa eltérő az enyémtől, egyéni, eredeti mindegyikünké. A dolgok nem mindig egyszerűek, ezért bonyolultságukban kell megtalálnunk, megértenünk és megfejtenünk a lényegét. A leegyszerűsített lényeg már nem a dolgok mélyén rejlő ugyanazon lényeg, hanem valami új, valami más, amelyhez az eredeti szerzőnek talán már köze sincsen. Nem beszélve a szabad felhasználás azon követelményéről, mely szerint „A mű részlete – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével idézhető.”

„A büntetés értelméről elmélkedés” Grotius, Leibniz, Nicolas Frize és Jean-Pierre Dubois gondolatait követve valóban nem könnyű, de – célja szerint és lényegét tekintve – mindenképpen elmélkedésre késztető. Ezért választottam inkább a szó szerinti idézést idézőjelben.

Köszönöm Tisztelt Opponensemnek az értekezés értékeit és érdemeit nem érintő pontosításra irányuló figyelemfelhívását is. Ebben a kérdésben a digitális előkészítéssel dolgozó szerzők rémálma testesül meg, mert a szerkesztés óhatatlanul együttjár ilyenekkel. Opponensem igen alapos, mélyreható munkájával észlelte, hogy három különböző helyre is - bevezetés, nemzetközi követelmények, befejezés – beillesztettem ezt a három idézetet. Érdekes, hogy jól beilleszkednek mind a három helyre (Vélemény 6.a. pont). Sir Winston Leonard Spencer Churchill, Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij és Nelson Rolihlahla Mandela megfogalmazásai a büntetés-végrehajtás különböző kontextusába beillesztve is időtállóak és helytállóak:

„A nagyközönség hangulatára és vérmérsékletére tekintettel; arra, hogy miképpen bánnak a bűnözőkkel, az egyik legtévedhetetlenebb tesztje bármely ország civilizációjának.” (W. Churchill.)

„Egy ország civilizációjának normáit úgy lehet megítélni, hogy kinyitjuk börtönei ajtóit.” (Dosztojevszkij)

„Úgy mondják, hogy nem ismer igazán valaki egy országot, amíg nem látta belülről annak börtöneit. Egy országot nem arról kell megítélni, hogy miképpen bánik a legmagasabb rangú állampolgáraival, hanem a legalacsonyabb sorban lévőkkel.” (Mandela)

Mindezt reprezentálják az értekezés bevezetőjében (8. oldal) VIII. fejezetében (299. oldalon) és zárógondolataiban (735. oldal) közölt aforizmáik, mintegy igazolva azt a tényt is, hogy a századok tapasztalatait őrző ugyanazon jelentés tartalommal bíró idézetek különféle szöveggörnyezetben, azok gondolköréhez alkalmazkodva is örökérvényűek és meghatározóak.

Az opponensi véleménynek a 6.b. pontja tartalmazza, hogy „A táblázatok hasznos információkkal szembesítik az olvasót. Nem ártott volna azonban szorosabb kapcsolatot teremteni a szöveg és az egyébként informatív grafikonok, táblázatok között.” Elismerve opponensemnek a szemléletesebbé tétel érdekében megfogalmazott igényét, erre mindenekelőtt három mondatban válaszolnék.

Az illusztrációkkal szemben támasztott legfőbb követelmény, hogy a szöveg gondos tanulmányozása nélkül is érthetőek legyenek.

Az illusztrációk (ábrák, táblázatok, grafikonok, diagrammok) elhelyezhetőek a szöveges részben; vagy a szöveges rész végén, ha számosságuk, vagy többrétű logikai kapcsolatuk miatt nem feltétlen szükségesek annak követéséhez.

Az értekezésemben feltüntetett informatív illusztrációk eszerint a többrétű tájékoztatás igényeinek megfelelően mutatják be a büntetés-végrehajtás változásait.

A mellékletként szereplő bűnözési térképek – különösen a többéves átlagosak – illusztrálják az arra vonatkozó javaslatot; az ország mely részén kell bővíteni a börtön férőhelyeket, hol kell esetleg új börtönt építeni. Van tehát kapcsolat. Nemzetközi előírás (így rövidítem), hogy az elítélt a lakóhelyéhez közel eső börtönben töltse szabadságvesztés büntetését. A Bv. tvr. is tartalmazza, hogy lehetőleg az elítélt lakóhelyéhez közel eső bv. intézetbe (Bv. tvr. 24. §) kerüljön elhelyezésre. Rugalmasan ezeken a helyeken lenne célszerű a férőhely bővítés. Egyébként minden évben – több évtizedre visszamenően - magam is szorgalmaztam a nemzetközi normák szerinti elhelyezés megoldását, több írásomban, továbbá a kisebb súlyú bűnelkövetőkre az alternatív szankciók alkalmazását. Börtöneink jelentős részét örököltük, nem éppen ott vannak, ahol a bűnözés magasabb mértéke van jelen. Ugyanaz a helyzet, mint Franciaországban, amit egyik kutatásomról szóló publikációmban ismerttettem. A régi börtönök más gócpontokban épültek meg mind a két országban, nem a maiakban. Pénz viszont erre a célra viszont sehol nincs, marad a szervezés.

A mellékletként szereplő térképek mutatják továbbá azt is, hogy 2002-ben, 2005-ben, 2007-ben, 2008-ban és 2009-ben milyen volt a bűncselekményeknek, emellett pedig azt is; az ismertté vált bűnelkövetőknek a területi megoszlása. Az ezeket követő diagrammok a védett tárgy szerinti arányait ábrázolják a bűncselekményeknek, majd a táblázatok részletezik megyei bontásban a bűnelkövetők számát, rangsort is megállapítva 2000-től 2009-ig bezárólag előélet szerinti bontásban is, tekintettel – külön kitérve rájuk – a fiatalkorúakra és a nőkre is. Ezután természetesen jönnek az alkalmazott szankciók ilyen területi, valamint életkori bontásban, öt évre visszamenőleg táblázatokon és diagramokon ábrázolva. Ha ezeket az adatokat összevetjük, számos következtetést le lehet vonni a kriminológia számára, a

büntető jogalkalmazást illetően is. Utalok a 7. számú táblázatra és diagramra. A büntetés-végrehajtás szempontjából pedig a feladatok kijelölése, meghatározása, a megfelelő helyre a megfelelő feltételek megszervezése szempontjából fontos a hatékonyság és a jogállamiság szem előtt tartásával. A fogvatartotti létszám hazai, nemzetközi, napi bontásban, az utóbbi megoszlása előélet, életkor és szabadságvesztés tartam szerint és a többi büntetés-végrehajtási adat már a büntetés-végrehajtási mondanivalót támasztja alá számozással jelölve. A 9. számú táblázat teljesen egyéni kutatáson, gyűjtésen, nagy, aprólékos munkán alapul, számos olyan területet felmérve, amelyre nézve nincs adatgyűjtés, a helyes döntéshez pedig ez nélkülözhetetlen, hogy valós képet kaphassunk ezekről a büntetés-végrehajtási tevékenységekről is. Ezért adtam a kimutatás címet a táblázatoknak.

A 34-35. táblázatra (mentesítési, bűnügyi nyilvántartási idők) utalás, illetve tartalom az értekezésben az 541., 569. oldalon szerepel, mint ami szintén jogkorlátozás alatt állás. A táblázatok azt tartalmazzák, hogy a büntetés végrehajtásának befejezése után mennyi idő telik el az egyes szankcióknál a hátrányos következmények alóli mentesülésig, a bűnügyi nyilvántartásból törlésig. Ugyanis az utóbbihoz is fűződnek jogkorlátozások (pl: bíró, ügyész, ügyvéd, nagykövet, stb. nem lehet, vadászati engedélyt nem kaphat, stb.). Az utógondozás előtt ennek megemlítése a reintegráció szempontjából nem lehet közömbös.

Külön megköszönöm Opponensemnek az 1885-ből származó titulust, az „Európa szerte ismert szakférőja” címet. Nagyon jól ismeri munkásságomat, aki azt tudja rólam írni – mint Tisztelt Opponensem -, hogy „Szinte minden sorát a választott terület iránti elkötelezett szeretet, a szakma feltétlen tisztelete, a múlt értékeinek megőrzésére, s a jelen állapotainak jobbítására való törekvés hatja át.” (Vélemény 2. oldal.)

Budapest, 2011. október 5.

Tisztelettel:

Vókó György